

1978 - בג"ץ 716/78 מישל נחמיאס נ' ראש אכ"א -

סיפורו של "נאשם מספר 4 מכלא 4"

מאת :

קמ"ש עדן נגר, תובעת צבאית בתביעה למעצרים מנהליים, פרקליטות אזור יהודה והשומרון

סא"ל מתן סולומש, סגן התובע הצבאי הראשי

זה סיפורו של מישל נחמיאס - "נאשם מספר 4 מכלא 4". נחמיאס הורשע בבית הדין הצבאי במעורבות בפרשת התעללות שנודעה לשמצה שאירעה בשנת 1979 בכלא צבאי. הוא נדון לארבע שנות מאסר, אך לא השלים עם הרשעתו. ערעורו לבית הדין הצבאי לערעורים התקבל לאחר שנתיים, בהם ריצה עונש מאסר. נחמיאס דרש פיצוי על תקופת מאסרו, אך צה"ל קיבל את בקשתו באופן חלקי בלבד. על החלטה זו הגיש נחמיאס עתירה לבית המשפט העליון, שנדחתה.

רקע עובדתי

נחמיאס הורשע בבית הדין הצבאי בעבירה של היעדר מן השירות שלא ברשות (עריקות). הוא נידון לתקופת מאסר, אותה ריצה בבס"כ 394 (ובשמו המוכר - כלא 4). באחד הימים, הועבר נחמיאס ל-"אגף הכללי". באותו היום, קבוצת אסירים השתלטה על האגף והתעללה באופן קשה בקבוצת אסירים אחרים. ההתעללות כללה השפלה, הכאה וביצוע מעשי סדום בקבוצת האסירים האחרת. נחמיאס נחקר, נעצר בגין החשד החדש ולבסוף הועמד לדין בגין מעורבותו בהתעללות. לנוכח מיקומו בפרוטוקולי בית הדין הצבאי, זכה נחמיאס לכינוי "נאשם מספר 4 מכלא 4".

לאחר הליך של משפט הוכחות, הרשיע בית הדין הצבאי את נחמיאס במעשים החמורים שיוחסו לו, והוטלו עליו ארבע שנות מאסר לריצוי בפועל. חצי שנה לאחר שהחל לרצות את עונש המאסר, קיבל נחמיאס פטור משירות צבאי מטעמי אי-כשירות לשירות. הוא שוחרר מהשירות, ומשלב זה לא היה עוד במעמד של חייל והמשיך לרצות את עונשו בכלא.

בסמוך לאחר הרשעתו, הגיש נחמיאס ערעור לבית הדין הצבאי לערעורים. בסופו של הליך הערעור, שהסתיים לאחר שכבר היה משוחרר משירות, התקבל ערעורו ונחמיאס זוכה מן האשמה. בעקבות כך, דרש נחמיאס פיצוי על תקופה בת שנתיים בה היה נתון במאסר. הבקשה נשענה על פקודת המטה הכללי 35.0227 בדבר "הפחתת שכר עקב מעצר וריצוי עונש - מתן פיצוי לאחר זיכוי או מסיבות אחרות - חיילים בשירות סדיר ומילואים". הפקודה מסמיכה את ראש אגף כוח-האדם (אכ"א) לפצות חייל שהיה נתון במאסר וזוכה מאשמה. ראש אכ"א קיבל את הבקשה באופן חלקי בלבד - והעניק לנחמיאס פיצוי רק בגין תקופת מאסרו עד שחרורו משירות צבאי (כלומר בגין כחצי שנת מאסר).

**חייל שהיה עצור
שנתיים וזוכה -
לא יקבל פיצויים**

כותרת כתבה בעיתון "מעריב", 27 במאי 1979

השנתיים האבודות של מישראל נחמיאס

„ישבתי בקלא למעלה
משנתיים על לא עוול בכפי,
ועכשיו זיכו אותי
זיכוי מוחלט. הצבא חייב
לפחות להניד שהוא
מצטער“

בחא הבידוד שבבית הכלא
אין מקסימים על שעת
ביבוי האורות.
וכן יכול מישראל לעסוק
עד השעות הקטנות
בקריאת אדיסטו, ניטשה
ואיין ראנד

מתוך כתבה במוסף השבועי של עיתון "מעריב", "ימים ולילות", 8 ביוני 1979, בה נזכרת חוויית של החייל נחמיאס

ההליך המשפטי

נחמיאס עתר לבית הדין הגבוה לצדק נגד החלטת ראש אכ"א. במסגרת העתירה, הוא העלה שתי טענות מרכזיות. **הטענה הראשונה**, הייתה שראש אכ"א שגה בהחלטתו להעניק פיצוי חלקי בלבד. **הטענה השנייה**, הייתה שראש אכ"א היה מנוע מלכתחילה לדון בבקשה, מאחר שהיה בעל "דעה קדומה" לגביו.

העתירה הונחה לפתחו של הרכב בראשות של נשיא בית המשפט העליון דאז, מאיר שמגר. לאחר בחינת טיעוני הצדדים, הרכב השופטים **דחה** את העתירה. בפסק הדין מפי הנשיא שמגר, שהיה בעברו פצ"ר ונמנה עם מפתחיו של חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, פורטו המקורות הנורמטיביים לתשלום פיצויים לחיילים שריצו עונשי מאסר ולאחר מכן זוכו מאשמה.

ביחס לטענה הראשונה, הנשיא שמגר הפנה לסעיף 490 לחוק השיפוט הצבאי, שקובע כי מי שנשא עונש מחבוש או ריתוק וזוכה מאשמה, בית הדין הצבאי לערעורים **רשאי** לצוות שינתנו לו פיצויים. הנשיא שמגר קבע, כי הסעיף אינו מתייחס להרשעה בבית דין צבאי, וכי מלשון החוק ניתן ללמוד כי **אין חובה** להעניק פיצוי, אלא הדבר הוא בגדר רשות וכפוף לשיקול דעת הגורם המוסמך.

בהמשך, קבע הנשיא שמגר כי סעיף 80 לחוק העונשין, הקובע הוראות בדבר מתן פיצוי למי שנשא עונש מאסר, **לא הוחל במערכת המשפט הצבאית ולכן לא ניתן לפסוק פיצויים מכוחו.**

לבסוף, הפנה פסק הדין לפקודת המטה הכללי הנזכרת (פ"מ 35.0227). לפי הפקודה, חייל שריצה עונש מאסר וזוכה על ידי בית הדין הצבאי יקבל את מלוא השכר עבור התקופה שבה לא קיבל שכר עקב מאסרו. בית המשפט פסק, כי ההסדר בפקודה קובע, שראש אכ"א **רשאי** להעניק פיצוי כספי לחייל ששהה במאסר וזוכה, גם לאחר שחרורו משירות. הפיצוי יהיה בגובה המשכורת שמשולמת למשרת קבע. מתן פיצוי זה, כך קבע בית המשפט העליון, מסור לשיקול דעתו הבלעדי של ראש אכ"א ולא מצא להתערב בהחלטה שלא להעניקו.

ביחס לטענה הנוספת של נחמיאס, זו התבססה על ראיון של ראש אכ"א לתקשורת בחודש ספטמבר 1976, בו התבטא ראש אכ"א נגד פרשת ההתעללות בעיצומו של משפט ההוכחות. נחמיאס טען כי לראש אכ"א הייתה דעה מוקדמת לגביו, ולכן היה עליו להימנע מלדון בבקשתו לקבל פיצוי. בית המשפט העליון דחה טענה זו, והבהיר כי ראש אכ"א התייחס להתרחשות הכללית ולפרשת ההתעללות בכללה, ולא לעותר עצמו.

יצוין, כי הנשיא שמגר התייחס בפסק הדין לכך שהחלטת ראש אכ"א התקבלה לאחר קבלת ייעוץ משפטי מהפרקליטות הצבאית. נכתב כי הפרקליטות הצבאית ייעצה לראש אכ"א לקבל את החלטתו בהתאם לקווים המנחים שנקבעו בסעיף 80 לחוק העונשין. כפי שצוין, החוק לא חל באופן ישיר במערכת המשפט הצבאית, אך נמצא כי יש להכריע בעניינו של מישל נחמיאס לאורו של סעיף זה. ראש אכ"א בחן האם במקרה של נחמיאס לא היה יסוד להאשמה או שהייתה סיבה אחרת המצדיקה מתן פיצוי. בסופה של הבחינה, ראש אכ"א מצא כי לא היה מקום למתן הפיצוי.

בשורתו התחתונה של פסק-הדין, נקבע כי החלטתו של ראש אכ"א הייתה סבירה וכי לא היה מקום להתערב בה.

חשיבות הפרשה

על אף שפרשה מרתקת זו התרחשה לפני למעלה מארבעים שנים, היבטים רבים בה רלוונטיים גם כיום. כך, לאחרונה דן בית-הדין הצבאי לערעורים בשאלה דומה (טור' א' ע' נ' התובע הצבאי הראשי) - מתן פיצויים לחייל בגין תקופת מעצר שבסופה לא הוגש נגדו כתב אישום. בית הדין הצבאי אימץ בדרך של חקיקה שיפוטית את הוראות הדין הפלילי המיושמות בבתי-המשפט האזרחיים, אשר מאפשרות מתן פיצויים במקרים מסוימים, תוך שקבע שבעניין זה אין הצדקה להבחנה בין חיילים לבין אזרחים.

בנוסף, בסיפורו של "הנאשם מספר 4 מכלא 4" היו מעורבים גורמים רבים - חוקרים, תובעים, סניגורים ושתי ערכאות צבאיות. דמות מרכזית בפרשה הייתה הנשיא מאיר שמגר, אשר נתן את פסק דינו בנושא עקרוני זה, תוך שניתח את הדין באופן יסודי ויישם את הלכות בית המשפט העליון הנוגעות להתערבות בהחלטות הרשות המנהלית, ושל רשויות הצבא בפרט.

מדוע בחרנו בנושא?

סיפורו של "אסיר מספר 4" ממחיש את עוצמת ההשלכות של ההליך הפלילי בכלל, וההליך הפלילי במסגרת הצבאית בפרט. נחמיאס נחקר, נעצר והועמד לדין בגין מעשה, ממנו זוכה רק לאחר שישב במאסר, במשך שנתיים. כתובעים בתביעה הצבאית, סיפור זה ממחיש את האחריות הרבה המוטלת על כתפינו, ואת חובתנו לפעול באופן מקצועי וענייני, ולשים לנגד עינינו תמיד את ההשלכות האפשריות של החלטותינו ושל הפעלת סמכותנו ביחס לפרט.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- בג"ץ 716/78 מישל נחמיאס נ' ראש אכ"א;
- עלב"ש 8/20 טור' א' ע' נ' התובע הצבאי הראשי (2020);
- פ"מ 35.0277 "הפחתת שכר עקב מעצר וריצוי עונש - מתן פיצוי לאחר זיכוי או מסיבות אחרות - חיילים בשירות סדיר ומילואים";
- חוק העונשין, התשל"ז-1977, ס"ח 80;
- חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, ס"ח 490.